

Ύψωμα 731, οι σύγχρονες Θερμοπύλες που δεν έπεσαν. Μνημείο δόξης, αυτοθυσίας και ανταπόκρισης του Έπους του '40

Σύνταξη – Επιμέλεια
Ευάγγελος Μαυρογόνατος
Απόστρατος Αξιωματικός Στρατού Ξηράς
Αρθρογράφος – ιστορικός ερευνητής

Εικόνα 2 Μνημείο στο ύψωμα 731

Εικόνα 1 Η μαρμάρινη πινακίδα του μνημείου

Το εν λόγω ύψωμα βρίσκεται περί τα 20χιλ. βόρεια της Κλεισούρας.

Ήταν ένα από τα ισχυρότερα ερείσματα, που κατέλαβε ο Ελληνικός Στρατός κατά τους χειμερινούς αγώνες, που προηγήθηκαν, κλειδί της όλης τοποθεσίας, στον κεντρικό τομέα της Αλβανίας.

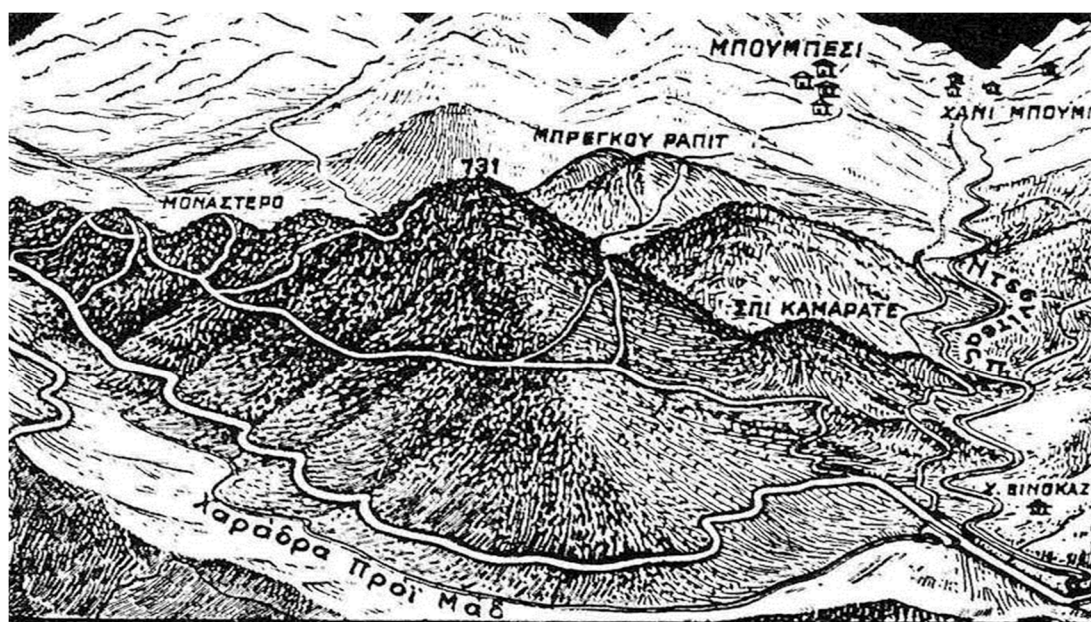
Η παραμονή σε ελληνικά χέρια του υψώματος αυτού καταδίκασε κάθε προσπάθεια των Ιταλών.

Η αρχή της ιταλικής επίθεσης έγινε νωρίς το πρωί της 9ης Μαρτίου, με σφοδρή δράση του πυροβολικού με όλμους και αεροπορικό βομβαρδισμό των ελληνικών θέσεων.

Στο διάστημα από 9 έως 11 Μαρτίου 1941, πενήντα Τρικαλινοί θυσιάστηκαν ηρωικά, υπερασπιζόμενοι το ύψωμα.

Η τρίτη μέρα βρίσκει το 5^ο σύνταγμα Τρικάλων να έχει χάσει 586 άνδρες, περίπου τη μισή του δύναμη.

Ένας τιτάνιος αγώνας διεξήχθη στο ύψωμα 731 (υψόμετρο) κατά την «Εαρινή Επίθεση» των Ιταλών στα μέσα Μαρτίου 1941, προκειμένου οι ιταλικές φασιστικές δυνάμεις με την παρουσία του ίδιου δικτάτορα Μουσολίνι -μετά από τέσσερις μήνες πόλεμο – να δρέψουν μία νίκη κατά της Ελλάδας και να κατέβουν μαζί με τις ναζιστικές δυνάμεις των Γερμανών «νικητές» στην Αθήνα!

Μία πρόχειρη πανοραμική όψις της μετωπικής γραμμής του ύψωματος 731, όπου συνεντρίθησαν οι μεραρχίες του 8ου Ιταλικού σώματος στρατού (9 – 14 Μαρτίου 1941).
(Σχεδίασμα Γ. Δουρδού)

Το 731 όμως, ανέτρεψε τα σχέδια του(ς). Στο ύψωμα αυτό, καθώς και στα γειτονικά υψώματα, πολέμησαν οι άνδρες του 5ου Συντάγματος της 1ης Μεραρχίας που κατάγονταν κυρίως από την Καρδίτσα και τα Τρίκαλα.

Η Ιστορία για το 731 γράφει: «Επί 7 ημέρες, ως τις 15 Μαρτίου η μεραρχία δοκιμάστηκε σκληρά, αλλά απέκρουσε τα κύματα των επιτιθέμενων αντιπάλων.

Οι επιθέσεις και αντεπιθέσεις άρχιζαν με πυκνό κανονιοβολισμό που κατέσκαβε τα υψώματα, για να καταλήξουν σε συμπλοκές, όπου το λόγο είχαν η χειροβομβίδα και η λόγχη.

Το ύψωμα 731, μεταξύ Αώου και Άψου, έμεινε θρυλικό. Ως τις 19 Μαρτίου, μετά από σχετική τριήμερη ανάπαυλα, οι Ιταλοί εξαπέλυσαν κατά του υψώματος 731 όχι λιγότερες από 18 επιθέσεις.

Το «731», όπως έμεινε γνωστό στην πολεμική ιστορία και των δύο αντιπάλων, υπήρξε ίσως ένα από τα πιο αιματοβαμμένα υψώματα ολόκληρου του παγκοσμίου πολέμου». ¹

Εικόνα 3 Άγγελος Τερζάκης

Ο λογοτέχνης και ακαδημαϊκός Άγγελος Τερζάκης, πολεμιστής του 1940, γράφει:²

«Εημερώνει η 10 Μαρτίου 1941 ,ημέρα Δευτέρα, και το πυροβολικό του Καβαλλέρο ξαναρχίζει. Ξαναρχίζει από την Τρεμπεσίνα, με πείσμα διπλό, γιατί η πρώτη μέρα χάθηκε κι αυτό είναι άσχημο για μια επίθεση, που πρέπει να το πετύχει στις πρώτες ώρες της.

Το κανονίδι τώρα απλώνεται ανατολικά, στο 731. Είναι τέτοιο που μόνο με τους θρυλικούς βομβαρδισμούς του Βερντέν, στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, μπορεί να παραβληθεί.

Τ' ακούει και ζαρώνει περίτρομη η ψυχή του ανθρώπου. Τα ελληνικά πυρά της έκοψαν την ορμή, ως που το μεσημέρι οι Ιταλοί ενισχυμένοι με νέες δυνάμεις, ξανάρχισαν, όμως, το πεζικό κατόρθωσε με μόνα τα δικά του να σπάσει το πρώτο κύμα του εχθρού.

Στις 6 τ' απόγεμα οι Ιταλοί άνοιγαν μεγάλη φωτιά κατά του 731. Χύμηξαν ύστερα με ταυτόχρονη προσπάθεια να το υπερκεράσουν από τη δημοσιά, ενώ έπιαναν και να βομβαρδίζουν την Τρεμπεσίνα.

Είταν η έβδομη επίθεσή τους για το 731. Το ύψωμα έμπαινε πια, ζωσμένο με φλόγες στο θρύλο»

Εικόνα 4 Δημήτριος Κασλάς

Στο προσωπικό χειρόγραφο ημερολόγιο του Ταγματάρχη (τότε) Δημήτριου Κασλά, από το Πουρί Ζαγοράς, Διοικητή του ΙΙ (2ου) Τάγματος του 5ου Συντάγματος Τρικάλων, που με τους στρατιώτες του υπερασπίστηκε το ύψωμα 731, αναφέρει:

**«(Ημέρα πρώτη: Κυριακή 9η Μαρτίου 1941, «έναρξίς της επιθέσεως»)
(Πρωινές ώρες):**

Την 06:30 ώραν ήρξατο τρομακτικόν και καταγιστικόν πυρ του εχθρικού Πυροβολικού και όλμων.

Η πρώτη ομοβροντία μιας βαρέως Πυροβολαρχίας ερρίφθη ακριβώς την 06:30 ώραν επί του υψώματος 731, όπου ο Σταθμός Διοικήσεώς μου ήτο το σύνθημα της ενάρξεως της βολής.

¹ (ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε. 1978, τόμος ΙΕ, σελ.441-442).

² (Άγγελος Τερζάκης, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΟΠΟΙΪΑ 1940-1941, Αθήναι 1964, σελ.177-178).

Ο βομβαρδισμός συνεχίζεται με αυξάνουσαν ένταση. Σμήνη αεροπλάνων ρίπτουν συνεχώς τα φορτία των επί των υψωμάτων 731 και 717.

Το ύψωμα 731, όπου το Τάγμα μου, σείεται συνεχώς, σκόνη, φωτιά και καπνός, η ατμόσφαιρα είναι βαρεία, δύσκολα αναπνέει κανείς από τα αέρια των εκρήξεων, κόλασις πυρός, μας περιβάλλαν καπνοί και αι φλόγες, δεν ημπορούμε να διακρίνουμε τι γίνεται εις απόστασιν 10 μέτρων.

Το ύψωμα 731 ήτο δασωμένον με δέντρα ύψους 4-5 μέτρων, εντός διώρου έμεινε γυμνόν.

Τα συρματοπλέγματά μας κατεστράφησαν, τα χαρακώματα ισοπεδώθηκαν, οι στρατιώται καλύπτονται εις τας οπάς των οβίδων και αγωνίζονται απεγνωσμένα να επανορθώσουν τας ζημίας, ιδίως να προστατεύσουν τα πολυβόλα και οπλοπολυβόλα από την καταστροφήν, από τις πέτρες και χώματα που εγείροντο από τας εκρήξεις.

Τα υπάρχοντα επί του υψώματος 731 δύο πυροβόλα των 6,5 και αντιαρματικός ουλαμός των 37 κατεστράφησαν ολοτελώς.

Περί την 07:30 ώραν κατόρθωσα να επικοινωνήσω τηλεγραφικώς δια λίγα λεπτά με τον Συνταγματάρχην Κετσέαν, επίσης μετά του Διοικητού του Συγκροτήματος Συνταγματάρχου Γεωργούλα Ν., οι οποίοι αγωνιούσαν να πληροφορηθούν την κατάστασίν μας.

Με ερώτησαν εάν οι άνδρες του Τάγματος κρατούν τας θέσεις των, τους απάντησα ότι οι Λόχοι ευρίσκονται εις τας θέσεις των.

-Μου διεβίβασεν την εξής Διαταγήν γραπτήν:

«Επί των θέσεών σας θ' αμυνθήτε μέχρις εσχάτων, Η Πατρίς, η Ανωτάτη Διοίκησις απαιτεί να κρατήσητε ψηλά την τιμήν των όπλων».

-Του απήντησα:

« ότιδήποτε και αν συμβή δεν θα εγκαταλείψωμεν το 731 και έχω πεποίθησιν ότι δεν θα περάσουν οι Ιταλοί».

Περί την 8ην ώραν το Πυροβολικόν του εχθρού ήρχισε να επιμηκύνη την βολήν του εις τα μετόπισθεν του Τάγματος και την 08:30 έπαυσεν την βολήν του επί των υψωμάτων 731 και 717.

Ητο φανερόν πλέον ότι θα ήρχιζεν η επίθεσις των Ιταλών. Διέταξα τους Λόχους να ετοιμάσουν τα αυτόματα και να μη βάλουν από μεγάλας α-

ποστάσεις, παρά μόνον όταν οι Ιταλοί θα έφθαναν εις ωρισμένα σημεία του εδάφους που υπεδείχθησαν επί τόπου εις απόστασιν περίπου 200 μέτρων.

Περί την 09:30 ώραν οι Ιταλοί χρησιμοποιούντες τας δεξιά του 5ου Λόχου βαθείας γραμμής πλησιάζουν επικινδύνως και προσεγγίζουν τα κατεστραμμένα συρματοπλέγματα.

Αρχίζει πλέον ο αγών διά της χειροβομβίδος. Οι Ιταλοί δοκιμάζουν με τρόπον και φωνάς τα καταστρεπτικά αποτελέσματα των αμυντικών μας χειροβομβίδων.

(Μεσημέρι): Την μεσημβριαν προσπαθούν οι Ιταλοί να επαναλάβουν την επίθεσίν των, αλλά ευθύς ως αναπτύσσονται καθηλούνται και διασκορπίζονται από το Πυροβολικό και τα Πολυβόλα μας.

(Απόγευμα): Το απόγευμα και ενώ μέχρι της στιγμής εκείνης τα εχθρικά πυρά είχαν αραιωθή, εκσπά και νέα επίθεσις μετά σφοδρού βομβαρδισμού, εφ' ολοκλήρου του τομέως της I Μεραρχίας και ανασκάπτεται πάλιν το έδαφος από το πυροβολικόν και τας βόμβας αεροπλάνων.

Οι στρατιώται περιμένουν να πλησιάσουν τα εχθρικά τμήματα πεζικού, τα παραλαμβάνουν με τα αυτόματα και τα αποδεκατίζουν με επιτυχείς ριπές και όταν ο εχθρός χρησιμοποιή τας βαθείας γραμμής και προσεγγίζει τα χαρακώματα, επιτίθενται διά της χειροβομβίδος και της λόγχης. Οι Ιταλοί όμως δεν παραιτούνται. Δοκιμάζουν διά μία ακόμα φοράν, προτού νυκτώση, να διασπάσουν τας γραμμής μας επί του υψώματος 731. Και η προσπάθεια αυτή αποκρούεται σε σοβαροτάτας απωλείας.

(Βράδυ): Η νύκτα μας βρίσκει όλους εξηντλημένους σωματικώς. Είμεθα όλη την ημέραν νηστικοί. Εν τούτοις κανείς δεν θέλει να φάγη. Έχουμε άφθονο κονιάκ.

Οι Λόχοι δεν ζητούν ψωμί αλλά χειροβομβίδας αμυντικάς και σκαπανικά εργαλεία.

Καθ' όλην την νύκτα οι ημιονηγοί του Τάγματος, οι αφανείς αυτοί ήρωες επηγαινοερχόνταν εις τον σταθμόν εφοδιασμού διά να μας φέρουν εκατοντάδας φορτίων χειροβομβίδων, πυρομαχικών και λοιπών εφοδίων.

(Ημέρα δεύτερη: Δευτέρα 10 Μαρτίου 1941).

(Πρωινές ώρες): «Την 7ην πρωινήν ήρχισε πάλιν το ιταλικόν πυροβολικόν. Εις τας 9 ώρα αρχίζει η Ιταλική επίθεσις.

Αυτήν την ημέραν κατευθύνεται προς το αριστερόν μας διά να υπερφαλαγγίσουν το 731 εκ του αριστερού.

Οι Ιταλοί κινούνται με μυρίας προφυλάξεις, τους καταλαμβάνει πρώτον το Πυροβολικόν μας και τους αποδεκατίζει.

Το Πυροβολικόν των Ιταλών προσπαθεί να υποστηρίξει την κινουμένην φάλαγγα.

Οι Ιταλοί προχωρούν κατά διαδοχικά κύματα με προφανή σκοπόν να καταλάβουν οπωσδήποτε το 731, χωρίς να λαμβάνουν υπ' όψιν τας απωλείας των.

Οι Ιταλοί φθάνουν εις απόστασιν από 50-100 μ. από την γραμμὴν αντιστάσεως. Διά να εξαπατήσουν τους στρατιώτας μας υψώνουν λευκά μανδύλια, προς στιγμὴν υπέθεσαν ὅτι ἐπρόκειτο να παραδοθῶν.

ἀμέσως, διέταξα ἔντασιν των πυρῶν διὰ χεροβομβίδων και τοπικὴν ἀντεπίθεσιν.

Οι Στρατιώται κραυγάζοντες την περίφημον πολεμικὴν ἰαχὴν «ἀέρα» διὰ της λόγξης και των χειροβομβίδων αἰφνιδιάζον τους Ιταλούς, οι οποίοι αρχίζουν να τρέχουν προς τα οπίσω, μεταβαλόντες την υποχώρησιν των εις πανικόβλητον φυγὴν. Η επίθεσις των συνετρίβη.

(Μεσημέρι): Ολίγον προ της μεσημβρίας διεξάγεται νέα προσπάθεια εις το ἴδιο σημεῖον παρὰ Ιταλῶν κατόπιν πάλιν προπαρασκευῆς διὰ σφοδροῦ βομβαρδισμοῦ και η επίθεσις αὐτὴ συνετρίβη προ του ακαμάτου ηρωισμοῦ των Λόχων, διὰ της λόγξης, μέχρι την 12:30 ὥραν τρέπομεν εις νέαν ἀτακτον φυγὴν τους Ιταλούς.

(Απόγευμα): Εἰς τας 06:30 ἀρχίζει βομβαρδισμὸς ἐπὶ των υψωμάτων 731 και 717 και μετ' ὀλίγον νέα ἐπίθεσις των Ιταλῶν και κατὰ των δύο πλευρῶν του υψώματος 731, δηλαδή ἐναντίον και των δύο Λόχων μου. Και η επίθεσις αὐτὴ ἀπεκρούσθη με βαρυτάτας απωλείας διὰ τον ἐχθρόν.

(Βράδυ): Προς το ἐσπέρας νομίζον ὅτι θα κλονίσουν το ηθικόν των στρατιωτῶν μας, ρίπτουν δι' αεροπλάνων χιλιάδας προκηρύξεις, καλόν τους στρατιώτας μας να ρίψουν τα ὄπλα και να σπεύσουν να παραδοθῶν.

Αἱ προκηρύξεις αὐταὶ μόνον γέλωτας προσέφερον εις τους ηρωικοῦς σπλίτας.

Και η δευτέρα ἡμέρα της ἐπιθέσεως ἐκλείσε με την ἀπόλυτον διατήρησιν των θέσεών μας ἐπὶ του υψώματος 731, καθὼς ἐπίσης και το δεξιὰ μου III Τάγμα ἐπὶ του υψώματος 717».

Συνολικές απώλειες:

Οι Ιταλοί μέτρησαν 12.000 νεκρούς και 3.000 τραυματίες.

Οι απώλειες της ελληνικής πλευράς ανήλθαν σε, 1.200 νεκρούς – οι 586 από το 5^ο Σύνταγμα Τρικάλων - και 4.000 τραυματίες.

Ο βομβαρδισμός ήταν τόσο σφοδρός που το ύψος του λοφίσκου μειώθηκε κατά 5 μέτρα και σήμερα αναφέρεται στους χάρτες σαν ύψωμα “726” και όχι “731”.

Κατακλείδα:

Η «Εαρινή Επίθεση» των Ιταλών απέτυχε. Ο Μουσολίνι έφυγε ταπεινωμένος.

Το ύψωμα 731 έγινε δόξα και το όνομά του γράφτηκε στο μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη: «731».

Όπως, μάλιστα, συγκινημένος, δηλώνει ο σημαιοφόρος του 5ου Συντάγματος στο σχετικό ντοκιμαντέρ της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Τρικάλων, “η έννοια της εκπλήρωσης του καθήκοντος προς την πατρίδα δεν εξαγοράζεται ούτε ανταλλάσσεται, για τους αγνούς πατριώτες εκείνης της ηρωικής γενιάς, με θέσεις και διορισμούς στο δημόσιο”.

Είναι εξόχως αποστομωτική η μαρτυρία του, η μαρτυρία ενός ανθρώπου που μέσα στη φωτιά και τη δίνη του πολέμου, μέσα στη φτώχεια, τη στέρηση και την πείνα, μέσα σε συνθήκες ταπεινωτικές, σχεδόν άθλιες, δεν έχασε στιγμή την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και περηφάνια του.

Η Ιστορία είναι η επιστήμη που μελετά το παρελθόν των Προγόνων μας.

Η ιστορία υπήρξε πάντοτε, για τους μεγάλους, το μέσον για να ανασυνδέσουν το χθες με το σήμερα.

Η γνώση της Ιστορίας είναι όπλο.

Σήμερα, έχουν σκοπό να φτιάξουν έναν λαό χωρίς παρελθόν. «Μάθετε τα παιδιά Ιστορία. Οπλίστε τα!»

Σήμερα, όσο άλλο ποτέ, που η Πατρίδα μας βάζεται εκ των έσω και έξω παντοιοτρόπως και ποικιλοτρόπως, αμφισβητώντας οι επίβουλοι γείτονες ονομασίες περιοχών μας και διεκδικώντας νησιά μας, οι ιστορικές αυτές αναδρομές είναι επιβεβλημένες, προκειμένου να αφυπνιστεί και πάλι το Ελληνικό αγωνιστικό πνεύμα μας, που δυστυχώς τα τελευταία χρόνια ευρίσκεται σε ύπνωση.

Ας τους θυμόμαστε, αρνούμενοι να υποκύψουμε στη λήθη αυτή, ως φωτεινά μετέωρα στο στερέωμα της Σύγχρονης, πρόσφατης Ιστορίας μας.

Θα κλείσω με τα λόγια του Τσέχου συγγραφέα Μίλαν Κούντερα:

«Το πρώτο βήμα για να εξοντώσεις ένα Έθνος είναι να διαγράψεις τη μνήμη του.

Να καταστρέψεις τα βιβλία του, την κουλτούρα του, την Ιστορία του.

Μετά να βάλεις κάποιον να γράψει νέα βιβλία, να κατασκευάσει μια νέα παιδεία, να επινοήσει μια νέα Ιστορία.

Δε θα χρειαστεί πολύς καιρός να αρχίσει αυτό το Έθνος να ξεχνά ποιο είναι και ποιο ήταν.

Ο υπόλοιπος κόσμος γύρω του θα το ξεχάσει ακόμα πιο γρήγορα».

ΑΘΑΝΑΤΟΙ!!!

- **ΠΗΓΕΣ:**

- Βικιπαίδεια
- ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΡΑΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΟΪΤΑΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ 1940-41»
- ΑΡΧΕΙΟ Δ.Γ. ΚΑΣΣΑΣ: «Στο Έπος του 1940-41- Ο Τιτάνιος αγώνας στο ύψωμα 731 μέσα από το ημερολόγιο του Ταξιάρχου Δημήτρη Κασλά».
- Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Τρικάλων, Οδοιπορικό στο ύψωμα 731 (17-3-2008).